

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ชุมชนกับการพึ่งตนเองของชุมชนในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการศึกษารูปลักษณะความเป็นตัวตนของกลุ่มคนที่มีความพยายามในการพึ่งตนเองโดยผ่านเส้นใยทางชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ซึ่งเกิดจากกระบวนการอันเชื่อมโยงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนหรือแก่นแท้ของชีวิตและชุมชน ผู้วิจัยจัดสรรทฤษฎีที่ว่าด้วยอัตลักษณ์ ทฤษฎีชุมชนและกระบวนการพึ่งตนเองของสังคมหรือชุมชน ดังนี้

1. แนวคิดอัตลักษณ์
2. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่
3. แนวคิดชุมชน
4. แนวคิดการพึ่งตนเอง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดอัตลักษณ์

เมื่อนักคิดพยายามอธิบายคำว่า “อัตลักษณ์” ให้เกิดความเข้าใจตรงกันกับภาพของความเป็นจริงที่สวゆるทางวิชาการหรือความต้องการในระบบทุนนิยมก็ตาม ซึ่งภาพเหล่านี้มักแสดงออกมาพร้อมกับการเปลี่ยนผ่านวิถีชีวิตหรือชุมชนในบริบทของโลกาภิวัตน์มากกว่าความต้องการที่แท้จริงทางสังคม

วิริยา วิฑูรย์สกุลย์ศิลป์ (2548) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่า เป็นการแสดงออกที่มีรูปลักษณะ ความมีอุดมการณ์ ความภาคภูมิใจ และความเป็นเอกภาพของชุมชน ทั้งค่านิยมที่ปรากฏอยู่รอบ ๆ ชุมชน ซึ่งเมื่อก้าวโดยรากศัพท์ของคำว่า “อัตลักษณ์” มาจากภาษาละติน คือ Identitas เดิมใช้คำว่า Iden ซึ่งมีความหมายว่า “เหมือนกัน” (The same) แต่โดยพื้นฐานภาษาอังกฤษ อัตลักษณ์มีความหมายว่า “เหมือนกัน” และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างออกไป เป็นการตีความหมายเหมือนกันบนพื้นฐานความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนกับปรากฏการณ์รอบตัว เป็นการให้คำนิยามว่า “ตัวเราคือใคร” และเป็นเรื่องของการค้นหา ยืนยัน

ทำท่าย หรือตรวจสอบความเป็นตัวตนทั่วไประดับปัจเจกและระดับสังคม การมองในแง่มุมต่าง ๆ ในฐานะสมาชิกในสังคม ดังเช่น

1) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) หมายถึงกลุ่มคนที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคมด้วยคุณลักษณะที่มีเกณฑ์ทางศาสนา ภาษา เชื้อชาติ ชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

2) อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) คือ กลุ่มคนหนึ่ง ๆ จะมีอัตลักษณ์ร่วมกันโดยอัตลักษณ์ร่วมกันที่จะเป็นอะไรก็ได้ เช่น อาชีพ ภาษา ศาสนา ประเพณีที่เป็นของกลุ่มตัวเอง

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546) ได้กล่าวถึง Identity หรืออัตลักษณ์ มีความสำคัญมาก เพราะด้านหนึ่ง “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม (Social Aspect) สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดมากับความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามี-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์ ในมิตินี้ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Aspect) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ อีกมิติหนึ่งเกี่ยวข้องกับ “ภายใน” ของความเป็นเราอย่างมากทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด

ฉะนั้น อัตลักษณ์จึงเป็นมุมมองที่รู้ถึงความเป็นไปอย่างแท้จริงปรากฏการณ์ที่เป็นจริงมากกว่าที่จะแสดงออกมาตามความต้องการที่จะให้มันเป็นไปโดยกลุ่มคน อัตลักษณ์มันน่าจะเริ่มจากสัญชาตญาณ ความรู้สึกนึกคิด และเป็นอิสระ มีการกระทำซ้ำ ๆ จนเป็นลักษณะนิสัยที่แสดงความเป็นตัวตนที่แท้จริงออกมา ซึ่งก็เป็นไปตามบทบาทหน้าที่จนไปสู่ภาพกว้างและเป็นที่ยอมรับกันในสังคม

สกกลานต์ อินทร์ไพร (2539 อ้างใน อมรรัตน์ อุดมเรืองเกียรติ, 2546) อัตลักษณ์ (Identity) กล่าวถึง อัตลักษณ์ในทางจิตวิทยาสังคมว่า หมายถึง ความสำนึกของแต่ละบุคคลว่าตนเอง มีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร ส่วนในทางจิตวิทยาการแพทย์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะชุดหนึ่งของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงออกต่อผู้อื่น ลักษณะเฉพาะดังกล่าว จะช่วยให้ผู้อื่นสามารถบ่งชี้บุคคลนั้นได้ว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันคือใครในสายตาผู้อื่น นอกจากอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลแล้ว ในระดับกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ จะมี “อัตลักษณ์ร่วม” (Collective Identity) หมายถึง กระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม อันจะทำให้สมาชิกได้ตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่มและเข้าใจว่า “พวกเรา” มีลักษณะแตกต่างไปจาก “พวกเขา” อย่างไร สำนึกดังกล่าวสามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้ โดยอาศัยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระดับวัฒนธรรมของกลุ่ม เช่น

เพลงพื้นบ้าน ตำนาน เรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ ดังนั้น สังคมและวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในการสร้าง การดำรงรักษา และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์โดยตรง

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2548) ได้ให้ความเห็นถึงลักษณะเฉพาะของอัตลักษณ์ว่า ความหมายของอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับสังคม ซึ่งหมายถึง โครงสร้างทางสังคมที่กำหนดพฤติกรรม การแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับบทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคลต่อคนอื่น ๆ ในสังคม กับอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความคิดและการตีความของปัจเจกบุคคลในการนิยามและให้ความหมายของตัวเองเมื่อสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว อัตลักษณ์จึงมีมิติที่ซ้อนทับระหว่างโครงสร้างสังคมที่กำหนดปัจเจก กับการนิยามของปัจเจกในฐานะผู้กระทำการ อัตลักษณ์ไม่ใช่ความหมายที่มีอยู่แล้วโดยอัตโนมัติในตัวมันเองหรือกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา สารสำคัญของความหมายของอัตลักษณ์ก็คือจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามว่า “ตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมาย” ในการแสดงออกอัตลักษณ์เป็นการกอรปขึ้นและดำรงอยู่ในการรับรู้เกี่ยวกับตัวเอง และคนอื่นรับรู้เรา โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนและกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้น อัตลักษณ์มีได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล (Individual Identity) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective Individual) ในระดับปัจเจกบุคคล บุคคลหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้นถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกภายในกลุ่ม ฉะนั้น พื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่ม ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่น มาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน เมื่อเรากล่าวถึงอัตลักษณ์ของชุมชนจึงหมายถึงตัวตนและอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ผ่านกระบวนการยอมรับซึ่งกันและกัน (Mutual Recognition) ภายในกลุ่มและการยอมรับความเหมือนกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อความสมานฉันท์ภายในกลุ่ม ความพยายาม ความต้องการหรือประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน อัตลักษณ์จึงไม่ใช่ลักษณะที่มีเอกภาพและเป็นหนึ่งเดียว แต่เกิดจากการเชื่อมร้อยขององค์ประกอบต่าง ๆ ของวาทกรรม อัตลักษณ์เป็นเพียงชิ้นส่วนหลาย ๆ ชิ้น ที่ถูกประกอบรวมขึ้นมาในบริบทต่าง ๆ นั้นหมายความว่าในบริบทสถานการณ์อย่างหนึ่งอาจมีการเชื่อมต่อกันส่วนต่าง ๆ และการแสดงออกในลักษณะหนึ่ง แต่เมื่อบริบทเปลี่ยนไปอาจมีรูปแบบการเชื่อมต่อและแสดงออกในอีกรูปแบบหนึ่ง เขาจึงสรุปว่าอัตลักษณ์เป็นผลรวมของวาทกรรมหลากหลายชุดที่อาจ

ขัดแย้งหรือส่งเสริมกัน อัตลักษณ์จึงมีขอบเขตที่เลื่อนไหล ยืดหยุ่น เป็นเวลาของการต่อรอง หยิบยืมตีความและต่อสู้ในกระบวนการของการนิยามและให้ความหมาย อัตลักษณ์จึงเป็นกระบวนการและพื้นที่ทางสังคมที่มีการปฏิบัติการอย่างหลากหลายเพื่อช่วงชิงและสร้างตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มคนในประชาสังคม

มุมมองเรื่องอัตลักษณ์ในทัศนะของนักคิดต่าง ๆ เช่น Jenkins แม้ไม่ได้ให้ความคิดเห็นในเชิงความหมายของ Identity โดยตรงแต่จุดสำคัญที่เขาพยายามเน้นอย่างมาก คือ Identity หรืออัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากหลักของการเปรียบเทียบระหว่างความเหมือนและความต่าง และมีอีกคำหนึ่งที่สำคัญเกิดควบคู่กับอัตลักษณ์ได้แก่คำว่า Identity ซึ่งหมายถึง การจำแนกแยกแยะสิ่งของหรือบุคคลรวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลนั้นกับสิ่งของหรือบางสิ่ง เช่น กลุ่ม หรือแม้แต่อุดมการณ์ ดังนั้นการจะให้ความหมาย แก้อัตลักษณ์ได้นั้นจำเป็นต้องอาศัย วิธีการจำแนกแยกแยะหรือบ่งชี้บางอย่าง ซึ่งเป็นเรื่องราวของความหมาย (Meaning) ที่ต้องเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ แต่ก็ได้เสนอการสร้างอัตลักษณ์ว่า เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการขัดเกลาทางสังคมและการปะทะสังสรรค์ระหว่างกลุ่ม ซึ่งยังผลให้เกิดเป็นอัตลักษณ์บุคคลและอัตลักษณ์กลุ่มขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ได้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียวหากแต่เกิดจากสองฝ่าย

อัตลักษณ์จึงเป็นวาทกรรมที่ถูกบัญญัติขึ้นมาตามพื้นฐานความจริงที่มีปรากฏการณ์บ่งบอกถึงความเป็นต่าง ๆ เช่น ตัวเรา เพื่อน ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน อย่างมีความหมาย ความตระหนักและภาคภูมิใจในความเป็นจะสามารถสร้างความมั่นคงให้แก่สถานภาพของทุกกลุ่มชน ซึ่งพัฒนามาสู่ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวตนในรูปแบบต่าง ๆ ที่ถูกถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชน ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ตามรูปแบบเฉพาะของตนหรือจะถูกปรับเปลี่ยนก็ย่อมขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมหรือชุมชนโดยรวมด้วย

การที่จะเรียนรู้อัตลักษณ์นั้นก็มิใช่ข้อมูลที่สามารถพิสูจน์ทราบถึงความเป็นเอกลักษณ์นั้นด้วยมิติทางวัฒนธรรม ดังที่ Hall & Jefferson อังโน (จารุณี สุวรรณรัตน์ : 2547) ได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ได้ประกอบด้วยวัฒนธรรมหลักเพียงวัฒนธรรมเดียวเท่านั้น หากแต่ประกอบด้วยวัฒนธรรมย่อย ๆ หลาย ๆ ตัว ซึ่งวัฒนธรรมย่อย คือ วิถีที่กลุ่มย่อยใช้ในการดำรงชีวิต และจัดการกับเรื่องอื่น ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมา เช่น อัตลักษณ์ทางชนชาติ เช่น คนผิวดำ คนเชื้อสายจีน ชาวเขา เป็นต้น คุณสมบัติที่กล่าวไปนั้นนอกจากจะช่วยธำรงอัตลักษณ์กลุ่มเอาไว้ ยังช่วยแยกความต่างจากกลุ่มอื่นให้เห็นได้อีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้นำแนวคิดอัตลักษณ์ชุมชน เป็นการบ่งบอกถึงบทบาทหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างหน้าที่ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยมีพัฒนาการที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของสังคม กลุ่มคน แม้แต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกัน แต่ละกลุ่มก็ถูกสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มมาเป็นแนวทางในการศึกษาถึงความ เป็นลักษณะเฉพาะชุมชน สามารถมองในทุกมิติของชุมชนและสังคม เพื่อรองรับสถานะ “ความเป็นของแต่ละกลุ่ม แต่ละสังคมให้เห็นเด่นชัดมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับคำพูดของ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร อ่างใน สุกัญญา สุกบรรทัด และคณะ (2546) ได้ให้ความเห็นวาทกรรมว่า “สุดยอดของอำนาจและการครอบงำอยู่ที่การสร้างตัวตน” ซึ่งหมายถึงการทำให้มนุษย์กลายเป็นตัวตนใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ แต่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเทคนิควิทยาการในการสร้างตัวตนให้กับมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย

การดำเนินไปเพื่อเรียนรู้ถึงภูมิเดิมของมนุษย์โดยผ่านชาติพันธุ์ประวัติศาสตร์ที่พอลันหา ได้ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานข้อเท็จจริง เป็นสิ่งที่ได้มาตามหลักวิทยาการ คือ ลักษณะเป็นวัตถุวิสัย โดยที่ สุเทพ สุนทรเกสัช (2540) ได้ตีความสาระสำคัญของนักมานุษยวิทยา ผู้อยู่ใต้อิทธิพลของทฤษฎีวิวัฒนาการและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มีลักษณะร่วมกันอยู่มาก แต่กระนั้นแนวการศึกษาวิเคราะห์ของนักมานุษยวิทยาทั้งสองพวกนี้แตกต่างจากวิธีการของนักประวัติศาสตร์โดยทั่วไป นักประวัติศาสตร์จะศึกษาตัวตนที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง (Identity) ไม่ว่าตัวตนนั้นจะเป็นบุคคล เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ก็ตาม ลักษณะเฉพาะตัวเป็นผลมาจากข้อจำกัด ในเรื่องเวลาและสถานที่ ส่วนนักมานุษยวิทยาที่ใช้แนวการศึกษาตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จะแบ่งวัฒนธรรมออกเป็นประเภทย่อย (species) และโดยอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ได้จัดแบ่งชาติพันธุ์มนุษย์ที่มีพัฒนาการออกมาเป็นกลุ่ม ๆ เนื่องจากตัวตนของชาติพันธุ์มนุษย์ที่นักทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้สร้างขึ้น อาศัยลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมที่หยิบยืมมาตามหลักเกณฑ์ที่คิดขึ้น และจากกรณีที่มีอยู่เพียงเล็กน้อย ตัวตนที่สร้างขึ้นจึงไม่มีวันที่จะสมบูรณ์ถูกต้องได้ เพราะสิ่งที่นำมาปะติดปะต่อกันทางด้านเวลาและสถานที่ เป็นผลของการเลือกสรรโดยเอาสิ่งที่ได้รับการเลือกมาปะติดปะต่อกันหาใช่เป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากจิตพันธุ์ที่ศึกษาทั้งหมดไม่

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้ให้ข้อสังเกตถึงเกณฑ์กำหนดพื้นฐานของชาติพันธุ์ว่า “สำหรับคำถามที่ว่าเราจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์กำหนดพื้นฐานของลักษณะทางชาติพันธุ์และมีความชัดเจนเพียงใด เช่น ลักษณะสำคัญของกลุ่มซึ่งได้แก่ภาษาและภาษาถิ่นเป็นเกณฑ์กำหนด ชนกลุ่ม

หนึ่งอาจจะใช้อาณาเขตกำหนดอัตลักษณ์โดยถือเอาการอาศัยอยู่ใน “ชนบท” หรือ “หัวเมือง” เป็นเกณฑ์” ซึ่งแตกต่างจากพจนานุกรม ฉบับนักเรียน (2543) เกี่ยวกับเกณฑ์กำหนดพื้นที่ของลักษณะชาติพันธุ์ คือ กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมาโดยการผูกพันลักษณะการของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน

วิภาส ปรัชญาภรณ์ (2547) กล่าวถึงศัพท์ “กลุ่มชาติพันธุ์” ในกลางทศวรรษที่ 1950 จะเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกเอาว่ากลุ่มใครมีวัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น ในช่วงเวลาดังกล่าว “กลุ่มชาติพันธุ์” จึงเป็นมโนทัศน์ที่มีความสำคัญน้อย ไม่ใช่กุญแจสำคัญในการแสวงหาความรู้เหมือนมโนทัศน์ “วัฒนธรรม” และมักจะเป็นที่เข้าใจกันว่า “กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง” (An ethnic group) ก็มี “วัฒนธรรมหนึ่ง” (A Culture) อยู่แล้ว ซึ่งมีนัยว่า

1. มีหน่วย ซึ่งมีชื่อเรียกเดียวกัน ไม่ว่าจะโดยสมาชิกที่อยู่ในหน่วยนั้นเองหรือโดยคนนอกที่อาจจะอยู่ใกล้เคียง หรือที่เป็นนักวิชาการอย่างนักมานุษยวิทยา
2. หน่วยดังกล่าวมีวัฒนธรรม เช่น ภาษา โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่สามารถจำแนกความแตกต่างได้จากหน่วยอื่น อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้น นักมานุษยวิทยาก็มิได้ตรวจสอบลักษณะดังกล่าว แต่จำแนกโดยอาศัยเกณฑ์บางอย่าง ซึ่งจากการรวบรวมของเนรอล (Rooul Naroll) ปรากฏว่า นักมานุษยวิทยาได้ใช้มาตรการจำแนกต่าง ๆ ถึง 6 รายการด้วยกัน คือ

- 2.1 ลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่าง
- 2.2 อาณาเขตทางภูมิศาสตร์
- 2.3 องค์กรทางการเมืองและการปกครอง
- 2.4 ภาษา
- 2.5 การปรับตัวเชิงนิเวศ
- 2.6 โครงสร้างชุมชน

ดังนั้น ถึงแม้ทั้งสองความคิดจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยแต่ก็มีประเด็นร่วมในการพิจารณาอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนที่เหมือนกัน ซึ่งไม่ใช่เพียงแต่พฤติกรรมของคนเท่านั้นสิ่งสำคัญที่พิจารณาคือแนวทางของนักมานุษยวิทยา ทั้งเรื่องอาณาเขต วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ องค์กรการปกครอง การใช้ภาษา การปรับตัวเชิงนิเวศและโครงสร้างชุมชน ที่มีความต่อเนื่อง หรือ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ชื่อผลงานวิจัย
วันที่ 22 พ.ย. 2555
เลขทะเบียน 190712
เลขเรียกหนังสือ

จะกล่าวได้ว่า มนุษย์มีพัฒนาการจนกระทั่งสร้างเอกลักษณ์พื้นฐานของตนเองในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การครองชีพ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2548) ได้ปรากฏถาถึงเรื่องของคนไทยหรือของชาติไทยโดยผ่านความคิดจากคำ 3 คำ คือ

คำแรก คือ เชื้อชาติ เป็นความคิดที่อยู่เบื้องหลัง เป็นคุณสมบัติบางอย่างในทางชีววิทยา ที่มีอยู่ติดตัวคนโดยตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะคนเชื้อชาตินั้น ๆ จะอพยพไปอยู่ที่ไหน ผสมกับเชื้อชาติอื่นขนาดไหน ยังคงมีเม็ดเชื้อชาติที่มันซ่อนอยู่ในตัวคุณลักษณะทางชีววิทยาที่ซ่อนอยู่ในตัวที่จะไม่ถูกกระทบ ไม่เปลี่ยนแปลงเลย

คำที่ 2 คือ กลุ่มชาติพันธุ์ แปรเปลี่ยนได้ ไม่อยู่คงที่ ไม่ตายตัวเหมือนเชื้อชาติและรับสมาชิกใหม่ก็ได้ เช่น คนไทยที่ไปอยู่อเมริกา จนกระทั่งพูดภาษาไม่เป็น ไม่มีความรู้สึกเป็นไทยเลย รับเอาวัฒนธรรมอเมริกันทุกอย่าง เขาก็ไม่อยู่ในชาติพันธุ์ไทยอีก เพราะเขาสังกัดอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับประเทศไทยทั้งสิ้น

คำที่ 3 คือ อัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่ไม่ได้ปรากฏขึ้นเองแต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยทุกฝ่าย (หมายถึงทุกคน)

ฉะนั้น อัตลักษณ์เป็นเรื่องบทบาท เป็นเรื่องของอำนาจ เป็นเรื่องของสิทธิ ซึ่งทำให้เราต้องเปิดโอกาสให้คนทุก ๆ กลุ่มสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองได้

สุพัตรา สุภาพ (2528) นักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงเผ่าพันธุ์ ชาติพันธุ์ แขนงวิชาย่อยทางสังคมวิทยาที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประชากรศาสตร์ ได้แก่ การศึกษา เผ่าพันธุ์และชาติพันธุ์ การศึกษาปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ เพื่อวิเคราะห์หาลักษณะเจตคติ ทำหน้าที่มีผลต่อการยอมรับ อคติ หรือการแบ่งแยกต่าง ๆ การศึกษาได้มุ่งพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดลักษณะการแสดงออกที่เกี่ยวกับกลุ่ม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) นักมานุษยวิทยาได้อธิบายแนวคิดที่นักมานุษยวิทยาสังคมและนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าประชาชาติ (Nation) และลัทธิชาตินิยม (Nationalism) เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาในสมัยใหม่ แต่ก็ยังมีนักคิดกลุ่มดังกล่าวอีกจำนวนหนึ่งที่มีความเห็นว่า กำเนิดและพัฒนาการของประชาชาติสมัยใหม่มีความเกี่ยวพันอย่างมีนัยสำคัญกับลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) และความรู้สึกในความสำคัญของชาติพันธุ์ของตัวเอง (Ethnocentrism) ที่มีอยู่ใน

ยุคก่อนหน้านั้น ปัญหาจึงมีว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identities) และประชาชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะถือว่าเป็นความต่อเนื่องทางเวลา (Chronological) หรือเป็นประเภทของความสัมพันธ์ (Typological) หรือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นเหตุเป็นผล (Causal Relationship) ระหว่างลักษณะความเป็นชาติพันธุ์กับการก่อรูปของประชาชาติ

กล่าวโดยสรุป การศึกษาอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ที่มีเฉพาะของแต่ละกลุ่มเป็นหนทางที่จะให้กลุ่มต่าง ๆ ได้พิจารณาถึงกฎเกณฑ์ ประเพณีและสถานะพื้นฐานของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยอาศัยเกณฑ์ข้อกำหนดทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภาษา ภูมิศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งมีโครงสร้างหน้าที่ในการรับผิดชอบร่วมกันอย่างมีเอกลักษณ์ เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการยอมรับนับถือตามโครงสร้างที่แท้จริงของสังคม

2.2 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่

สังคมที่มีการแสดงออกในด้านบทบาทและพฤติกรรมพื้นฐานทางสังคมเป็นการบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ในด้านชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ตามแนวคิดของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์ เป็นผู้ที่มียุทธิพลมากต่อนักสังคมวิทยาอเมริกันในช่วงทศวรรษที่ 1970 – 1980 แต่หลังจากปี 1990 ความคิดของเขาดูเหมือนจะไม่สามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมอเมริกัน ได้ดีนัก พาร์สันส์ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากเวเบอร์ ดังได้กล่าวแล้วว่าระแแสความคิดของอเมริกันนั้นนิยมความคิดของเวเบอร์มาก เวเบอร์เป็นนักคิดในสกุล โครงสร้างนิยม เขาทำให้คนในสังคมและนักทฤษฎีรู้สึกว่าการอธิบายสังคมด้วยการวิเคราะห์ว่าสังคมมีระบบต่าง ๆ ที่กำลังทำหน้าที่อยู่เพื่อที่จะเคลื่อนไปข้างหน้า นั้น เป็นความคิดที่ปลอดภัย พาร์สันส์ได้รับการยกย่องเพราะเขานำความคิดของนักโครงสร้างนิยมมาขยายต่อให้ละเอียดขึ้นเหมาะที่จะนำมาใช้อธิบายสังคมทุนนิยมอเมริกันซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ถอนรากถอนโคน ทั้งนี้ พาร์สันส์ได้อธิบายในโครงสร้างหน้าที่ไว้ว่า

(1) ระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐาน

พาร์สันส์กล่าวถึง “ระบบสังคม” และ “หน้าที่” ว่า หน้าที่ คือ กลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคม ในเบื้องต้น พาร์สันส์เห็นว่าสังคมเป็นระบบ ในระบบสังคมนี้มีหน้าที่ คือ มีการกระทำกิจกรรม แต่กิจกรรมนี้ทำเป็นกลุ่ม ๆ และทำเพื่อมาสนองความต้องการของระบบ เช่น ระบบสังคมมีความต้องการให้ใครมาเลี้ยงดูเด็ก ก็ต้องมีกลุ่มกิจกรรมหนึ่งสำหรับดูแลเด็กเราเรียกสิ่งนี้ว่า “หน้าที่” กลุ่มกิจกรรมก็ได้แก่สถานดูแลเด็กเล็กและโรงเรียน

เป็นต้น ระบบสังคมต้องการคนดูแลเรื่องสุขภาพ ก็จะมีกลุ่มกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นโรงพยาบาล หรือคลินิกซึ่งต่างก็มีหน้าที่ของกลุ่ม

พาร์สันส์ขยายความว่า เราจะเข้าใจระบบสังคมได้โดยพิจารณาจากหน้าที่พื้นฐานสี่ประการ ที่เราได้ยินกันในชื่อที่ว่า AGIL หน้าที่พื้นฐานสี่ประการนี้ประกอบด้วย การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) บูรณาการ (Integration) และการรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การปรับตัว (Adaptation) คือ การที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบก็ต้องมีการปรับตัว เช่น สังคมต้องการให้มีการจัดการศึกษาให้สมาชิกของสังคม แต่สิ่งที่เรียกว่าโรงเรียนให้ความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตแก่ผู้เรียน ไม่ให้สิ่งที่เป็นการขัดเกลாத่างสังคม (socialization) ที่จะสอนว่าเด็กจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนแบบไหนและทัศนคติ/ค่านิยมแบบใด หน้าที่พื้นฐานของระบบก็ต้องเกิดการปรับ (adaptation) ซึ่งอาจปรากฏออกมาในรูปของการปฏิรูปของการปฏิรูปการศึกษาที่ระบุนำต่อไปนี้เราสอนคนหรือเยาวชนในสังคมให้เขาเป็นอย่างไรมีคุณสมบัติด้านทัศนคติหรือค่านิยมแบบใด การปรับตัวเป็นหน้าที่พื้นฐานที่จะทำให้ระบบสังคมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้

การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) สังคมต้องมีการกำหนดเป้าหมายและระบบต่าง ๆ ก็จะต้องทำหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลัก เช่น สังคมอเมริการะบุนำว่าเป็นสังคมประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายหลัก ระบบต่าง ๆ ก็ทำหน้าที่เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายหลักอันนี้ คือ เป็นสังคมประชาธิปไตย ระบบต่าง ๆ ของสังคมก็ต้องทำหน้าที่เพื่อให้เข้าสู่การบรรลุเป้าหมาย

บูรณาการ (Integration) คือ หน้าที่ในการทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของระบบต่าง ๆ ซึ่งจะต้องดำเนินไปร่วมกัน เนื่องจากระบบสังคมประกอบด้วยระบบย่อยที่มีความแตกต่างกัน และมีกลุ่มกิจกรรมเฉพาะของตน จำเป็นจะต้องมีการดูแลให้เกิดการประสานสอดคล้องระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ จึงต้องบูรณาการเข้าหารกันและกัน

การรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance) คือ การธำรงและฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชนและแบบแผนของสังคม ในการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันนั้นจำเป็นต้องมีแรงจูงใจร่วมกัน ถ้ามีคนบางกลุ่มเกิดความรู้สึกท้อแท้หรือเห็นแตกต่างจนไม่อาจจะขับเคลื่อนไปข้างหน้าร่วมกันได้ ก็เป็นหน้าที่ของระบบสังคมที่จะต้องฟื้นฟูเขาเหล่านั้นขึ้นมาเพื่อให้กลับเข้ามาและยึดถือเป้าหมายหลักร่วมกันใหม่ให้ได้ นอกจากฟื้นฟูปัจเจกบุคคลแล้วแบบ

แผนของสังคมก็ต้องถูกชำระไว้ด้วย แบบแผนของสังคมที่จะต้องถูกชำระไว้คือลักษณะของสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงแบบถาวรถาวร โคนหรือเป็นแบบแผนแบบอนุรักษนิยม

(2) ระบบปฏิบัติการของสังคม

จากหน้าที่พื้นฐานสี่ข้อ คือ AGIL พาร์สันส์เสนอว่า สังคมต้องมีระบบปฏิบัติการสี่ระบบซึ่งเกี่ยวข้องกัน ได้แก่ระบบร่างกาย และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบบุคลิกภาพ ระบบสังคม และระบบวัฒนธรรม

ระบบปฏิบัติการระบบแรก เรียกว่า ระบบที่เป็นร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical) เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่พื้นฐานเรื่องการปรับตัว เพื่อรองรับหน้าที่พื้นฐานเรื่องการปรับตัว สังคมจะมีระบบปฏิบัติการย่อยที่เป็นระบบว่าด้วยร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบปฏิบัติการนี้รวมถึงเรื่องของการผลิตเชิงเศรษฐกิจด้วย เพราะเป็นปฏิบัติการในเรื่องสภาพแวดล้อมทางวัตถุ (กายภาพ)

ระบบปฏิบัติการที่สอง คือ ระบบบุคลิกภาพ เป็นระบบที่ควบคู่กับหน้าที่พื้นฐานในการบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) ระบบปฏิบัติการก็ต้องเน้นเรื่องบุคลิกภาพที่คิดไปในการทำงานเดียวกัน มองไปที่เป้าหมายเดียวกัน คนก็ต้องเชื่อถือในอุดมการณ์แบบเดียวกันจึงจะทำให้เกิด Goal Attainment ได้ ระบบปฏิบัติการนี้จึงจะไปรองรับการทำหน้าที่พื้นฐานนี้ได้

ระบบปฏิบัติการที่สาม เรียกว่า ระบบสังคม เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่พื้นฐานในด้านบูรณาการ (Integration) สิ่งที่จะเข้ามาทำให้เกิดบูรณาการคือ ตัวสังคม ระบบสังคมจะเป็นระบบที่หลอมเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบย่อยเข้าด้วยกัน พื้นฐานในเรื่องบูรณาการจึงเกี่ยวข้องกับหน้าที่

ระบบปฏิบัติการที่สี่ คือ ระบบวัฒนธรรม ระบบวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับหน้าที่พื้นฐานในการชำระแบบแผนของสังคม การที่เราจะชำระแบบแผนเอาไว้ได้ การที่เราจะฟื้นฟูจิตใจ และแรงจูงใจของคนเราไว้ได้ก็ต้องมีสิ่งเชื่อมโยง สิ่งนั้นคือระบบวัฒนธรรม การรักษาแบบแผนของสังคมต้องใช้วัฒนธรรมเป็นระบบปฏิบัติการ

(3) ระบบย่อยของสังคม

ระบบย่อย คือ ระบบที่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นจากระบบปฏิบัติการปรากฏออกมาเป็นระบบที่ทำหน้าที่ชัดเจนในสังคม ระบบระดับบนเป็นเรื่องของอุดมการณ์วัฒนธรรม ระดับล่างเป็นเรื่องของวัตถุ เศรษฐกิจ พาร์สันส์ได้แบ่งสังคมออกเป็นสี่ระบบย่อย ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคมและชุมชน และระบบคุ้มครองหรือชำระวัฒนธรรม แต่ละระบบย่อยนี้

สัมพันธ์กับหน้าที่พื้นฐานแต่ละด้าน นั่นคือ การทำหน้าที่พื้นฐานสี่ประการในระบบปฏิบัติการที่ระบบย่อยสี่ระบบเกี่ยวข้องกับหน้าที่พื้นฐานและระบบปฏิบัติการ

ระบบย่อยแรก คือ ระบบเศรษฐกิจ เห็นว่าพื้นฐานสังคมอยู่ที่วัตถุ อยู่กับการผลิต คือ เศรษฐกิจ ระบบพื้นฐานสุด คือ ระบบเศรษฐกิจ (Economic) ระบบนี้แสดงให้เห็นหน้าที่พื้นฐานการปรับตัว ระบบนี้เป็นระบบปฏิบัติการของกายภาพ เป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีระบบเศรษฐกิจและมนุษย์สามารถที่จะปรับตัว สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้แล้ว ก็เข้าสู่ระบบย่อยอันที่สองคือ ระบบการเมือง (Political) ระบบการเมืองมีขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้เกิดการหน้าที่ Goal Attainment เริ่มต้นด้วยการมีเป้าหมายหลักร่วมกันและก็ไปให้ถึงเป้าหมายหลักนั้นด้วยกัน จึงมีระบบการเมืองเข้ามา ตามความคิดของพาร์สันส์ ระบบการเมืองจะเกิดขึ้นก่อนระบบเศรษฐกิจ ไม่ได้ จากการที่สังคมเริ่มมีการผลิตการบริโภค มีการจัดการเรื่องของการเมือง ตามมาด้วยระบบย่อยที่สามที่เรียกว่า ระบบสังคมหรือชุมชน (Societal/Community) ซึ่งจะเป็นสังคมหรือชุมชน ไม่ได้ถ้าไม่มีการผลิต แต่ถ้ามีการผลิตแต่ไม่มีเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันก็ไม่ได้ จึงต้องมีการบริหารจัดการในรูปของระบบการเมือง ระบบย่อยสุดท้ายคือ ระบบของความไว้วางใจเป็นระบบย่อยที่พาร์สันส์ระบุว่า จะมาทำหน้าที่คุ้มครองและธำรงวัฒนธรรมหน้าที่ในการคุ้มครองและธำรงวัฒนธรรมคือระบบที่จะไปช่วยทำให้เกิดหน้าที่พื้นฐานในด้าน Pattern Maintainance หรือ Latency แปลว่า การรักษาแบบแผน ในการรักษาแบบแผนนี้เราใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ และเรียกระบบย่อยนี้ว่า Fiduciary คือ ระบบอาศัยการมอบหมายหรือความไว้วางใจมาช่วยคุ้มครองและธำรงวัฒนธรรม ต้องปกป้องรักษาเอาไว้ให้มีการสืบทอดวัฒนธรรม การมอบหมายนี้จะต้องมีการรับรองในแง่กฎหมาย (สุภางค์ จันทวานิช : น.164-171 พ.ศ.2552)

จะเห็นได้ว่า พาร์สันส์ให้ความสำคัญกับระบบหน้าที่ที่เป็นพื้นฐานหลักทางสังคม เพื่อให้การปฏิบัติทางสังคมเป็นไปอย่างสมบูรณ์ โดยมองในบริบทที่เกี่ยวข้องด้วยระบบย่อยของสังคมที่มีความแตกต่างกัน ฉะนั้น การปฏิบัติในโครงสร้างหน้าที่ของพาร์สันส์ทำให้สังคมมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ซึ่งมีข้อแตกต่างจากเฮอเบิร์ต สเปนเซอร์ (1820-1903 : อ้างในสุภางค์ จันทวานิช : น.139-141 พ.ศ.2552) ที่ได้วิเคราะห์สังคมอังกฤษในสมัยวิกตอเรียเกี่ยวกับแนวคิดโครงสร้างสังคม (social structure) ในคำถามที่ว่าสังคมคืออะไร ซึ่งเขาพยายามอธิบายถึงสังคมประกอบกันขึ้นเป็นมวลรวม เปรียบเหมือนระบบอินทรีย์ของร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยกลุ่มก้อนจุลินทรีย์ซึ่งเล็กมาก สังคมเติบโตด้วยกระบวนการสองแบบ แบบแรก คือ การพอกพูนของหน่วยต่าง ๆ ตามธรรมชาติในลักษณะวิวัฒนาการ อีกแบบหนึ่งคือการประสานกัน

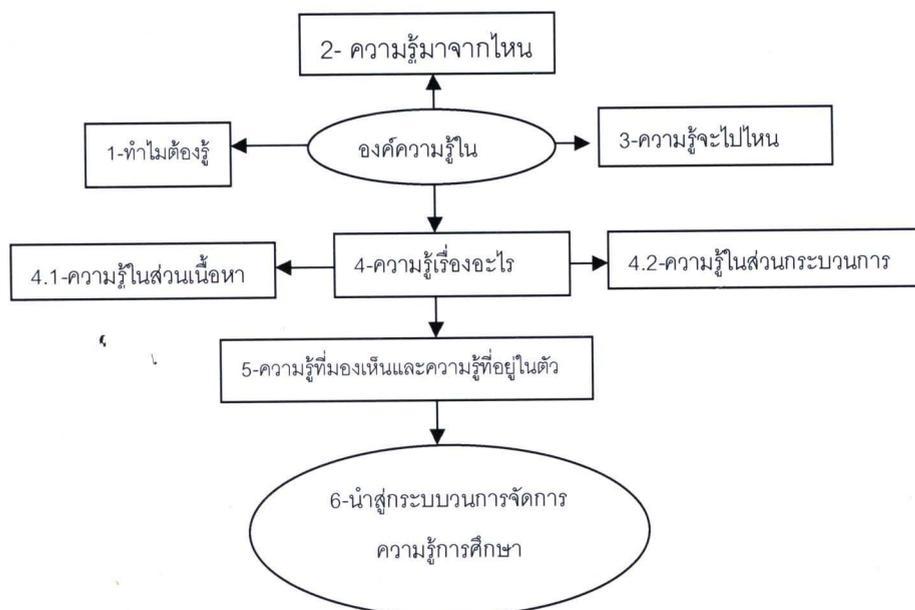
ของส่วนต่าง ๆ /หน่วยต่าง ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันมาก่อน การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดความสลับซับซ้อนมากขึ้นในโครงสร้าง จะเห็นได้ว่าสเปนเซอร์ได้รับอิทธิพลจากชาร์ลส์ ดาร์วิน นักชีววิทยาผู้เสนอทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตและแนวคิดการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตที่แข็งแกร่งที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบของสังคมที่สเปนเซอร์เสนอว่า โครงสร้างสังคมประกอบด้วยสถาบันสังคม มี 6 สถาบัน มีหน้าที่ต่าง ๆ กันไป ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกใหม่
2. สถาบันพิธีกรรม ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์
3. สถาบันการเมือง เช่น ประชาธิปไตย อนาธิปไตย
4. สถาบันศาสนา มีหลักคำสอนให้มนุษย์ยึดถือ
5. สถาบันอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งงานเป็นส่วน ๆ ในสังคม
6. สถาบันเศรษฐกิจ มีการแบ่งระบบเป็นระบบทาส ระบบศักดินา และแรงงานเสรี

เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่สามารถชี้ให้เห็นและแนวทางปฏิบัติเพื่อธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์จะต้องมีความพยายามในการสร้างกระบวนการแห่งความเข้าใจและสร้างสรรค์อันมีทฤษฎีของนักสังคมวิทยาที่ได้ระบุถึงโครงสร้างหน้าที่แม้ผ่าน ไปหลายยุคหลายสมัยแล้วก็ตาม มนุษย์สามารถพึ่งตนเองได้ตามองค์ประกอบที่นักคิดได้ทำการศึกษาค้นคว้าและทดลองอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีงานเขียนที่ธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบในประเด็นแนวทางการบริหารจัดการของภาครัฐในการธำรงอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรมล้านนาเพื่อให้สังคมได้เรียนรู้และปฏิบัติการทั้งภาครัฐและภาคประชาชนดังผลสรุปสามารถอธิบายตาม KHWANLANNA Model ดังนี้ (ขวัญณา สุขคร : น.67-70 พ.ศ.2549)

K : Knowledge of Local Culture (องค์ความรู้ของวัฒนธรรมท้องถิ่น) หมายถึง ในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมนั้นสิ่งที่มีความสำคัญในลำดับแรก คือ เรื่องความรู้ เราจะเห็นว่าองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีหลากหลายสาขาทั้งที่เป็นความรู้ที่อยู่ในตำราเอกสารต่าง ๆ และความรู้อีกประเภทหนึ่งก็คือ ความรู้ที่อยู่ในตัวของผู้นั้น ประชาชนชาวบ้าน ซึ่งเป็นความรู้ที่มีคุณค่า ต้องการจัดการที่เป็นระบบดังภาพแสดงขอบเขตของความรู้ต่อไปนี้

Knowledge Identification : การบ่งชี้ความรู้ พิจารณาว่าความรู้ที่จะต้องนำมาจัดการนั้นมีอะไรบ้าง เช่น อัตลักษณ์ของล้านนา นั้นประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ การมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีภาษาพูดภาษาเขียนของตนเอง และมีวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อที่เด่นชัดต่างจากพื้นที่อื่น จะแบ่งรายละเอียดและหมวดหมู่อย่างไรเพื่อจะให้เป็นระบบ ต้องกำหนดขอบเขตและเป้าหมายของความรู้ที่จะจัดเก็บให้ชัด ดร.อุดมศักดิ์ สักคัมน์วงศ์ ประธานสภาวัฒนธรรมพื้นบ้านโลกได้นำเสนอในงานประชุมระดมความคิดเห็นและเวทีพิจารณาการจัดตั้งหอศิลปวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง วันที่ 6 กันยายน 2548 โดยแบ่งเนื้อหาหรือขอบเขตของความรู้ด้านวัฒนธรรมออกเป็น 5 หมวด คือ

ภูมิหลัง – ภูมิหลังจะมีเรื่องราวโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประวัติความเป็นมาสมัยต่าง ๆ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีต

ภูมิเมือง – ภูมิเมืองเป็นเรื่องราวของเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวสถานที่สำคัญต่าง ๆ ข้อมูลสถิติต่าง ๆ ภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองการปกครอง

ภูมิธรรม – ภูมิธรรมเป็นเรื่องราวของศาสนา ความเชื่อ จารีต ประเพณี ที่คนในพื้นที่เชื่อถือยึดเหนี่ยวและร่วมกันรักษาสังคมให้คงอยู่ถึงในปัจจุบัน เราอาจจะมี การแสดง นอกจากศาสนาพุทธแล้วอาจมีข้อมูลศาสนาอื่นด้วย

ภูมิวงศ์ – ภูมิวงศ์เป็นเรื่องของตระกูลที่สำคัญที่มีบทบาทในการสร้างบ้านสร้างเมืองมาหลายตระกูลที่เป็นตระกูลที่มีความสำคัญของพื้นที่รวมทั้งบุคคลที่เป็นพระเป็นเจ้า อย่างหลวงพ่อกษม เขมโก อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งคนไทยทั้งประเทศรู้จัก

ภูมิปัญญา – ภูมิปัญญาเป็นท้องที่รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตที่มีกระจัดกระจายอยู่หลายอำเภอ หลายตำบล เพื่อที่จะต้องรวบรวมมาไว้ให้เป็นระบบ

H: Human Resources Uphold (ทรัพยากรมนุษย์ด้านวัฒนธรรม หมายถึง บุคลากรที่จะต้องทำหน้าที่ในงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นในทุกระดับ ไม่ว่าจะในระดับนโยบาย ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ รวมทั้งในระดับท้องถิ่น ประชาชนเจ้าของวัฒนธรรม นักวิชาการ ราชครูผู้รู้

ทรัพยากรบุคคลด้านวัฒนธรรม จำเป็นต้องสร้างบทบาทใหม่ที่จะทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับคนในท้องถิ่น ต้องมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง สามารถทำงานตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างสมบูรณ์ซึ่งนับว่าเป็นประเด็นที่จะต้องพิจารณาในการบริหารทรัพยากรบุคคลด้านวัฒนธรรม จำเป็นต้องสร้างความชัดเจนและหาแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะบุคคลดังกล่าว สมรรถนะ Competency ในการทำงาน คือ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการทำงานของบุคคลให้ประสบผลสำเร็จสูงกว่ามาตรฐานทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ความรู้ ทักษะ พฤตินิสัย ที่พึงปรารถนา ดังนั้นบุคลากรที่จะต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นจะต้องมีสมรรถนะที่เพิ่มจากสมรรถนะทั่วไป

W: Wisdom and Value (การเห็นคุณค่าและความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น) หมายถึงในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมจะต้องให้ความสำคัญ และเห็นคุณค่าของการจัดการของชุมชนและท้องถิ่นเจ้าของวัฒนธรรม ที่มีกระบวนการและแนวทางในการจัดการวัฒนธรรมของตนเอง สามารถดูแลรักษาถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน และนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

A: Authority Awareness of Locality Significance (ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายต้องเห็นความสำคัญของท้องถิ่น) หมายถึง ภาครัฐหรือผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายด้านวัฒนธรรมนั้น จะต้องเน้นและให้ความสำคัญ เห็นคุณค่าของความหมายหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น กำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนวัฒนธรรม และกระบวนการจัดการวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกที่ดี จะ

เห็นว่าสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันภาครัฐจัดการวัฒนธรรมแบบรวมศูนย์เน้นเศรษฐกิจไม่รู้จริง ไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมส่งผลให้สูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น ภาครัฐต้องเปลี่ยนแปลงโดยเน้นบทบาทในการสนับสนุนการจัดการให้เป็นหน้าที่ของเจ้าของวัฒนธรรม โดยการบริหารจัดการเน้นความต้องการและสอดคล้องกับท้องถิ่น ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม เน้นการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

N: Necessity of Perceptivity หมายถึง ทุกภาคส่วนต้องดำเนินงานวัฒนธรรม หมายถึง ในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมนั้นจะต้องปลูกฝังให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญ ในการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความจำเป็นในการที่จะต้องให้ธำรงอยู่ ความจำเป็นต่อการพัฒนาความจำเป็นในการที่จะต้องแสดงออกในความเป็นตัวตนของตัวเองอย่างชัดเจน

L: Local Participation Link (การมีส่วนร่วมของเจ้าของวัฒนธรรม) หมายถึง ในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมนั้นจะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น หรือเจ้าของวัฒนธรรมในทุกด้าน โดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบทิศทางนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน ในการจัดการวัฒนธรรมของตนเอง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยและการจัดการความรู้ของตนเอง

วัฒนธรรมนั้นจะต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการจัดการวัฒนธรรม

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมนอกจากการทำในบทบาทและหน้าที่ของตนเองแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดของงานวัฒนธรรม คคือ คุณค่าทางจิตใต้ ดังนั้นในกระบวนการในการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ต้องเริ่มจากความรักและความศรัทธาอย่างจริงจังกับงานที่ทำ ดังนั้นคำถามที่จะเริ่มต้นในการดำเนินกิจกรรม คือ ต้องถามว่ากิจกรรมนี้เราทำเพื่อใครซึ่งเป็นคำถามที่ให้ผู้ทำตอบให้ได้ว่าสิ่งที่เขานำนั้นมีแรงกระตุ้นบันดาลใจ และมีคุณค่าทางด้านจิตใจของเขาอย่างไร จากนั้นถึงระบุเป้าหมายของกิจกรรมที่ทำว่าทำเพื่ออะไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบเนื้อหาของงานที่ทำ สิ่งที่ทำมีความหมายอะไร มีความชัดเจนในรูปแบบและเนื้อหา วิธีการทำและกระบวนการทำงาน มีวิธีติดตามประเมินผลอย่างไร และท้ายสุดต้องตอบให้ได้ว่ากิจกรรมที่ทำนั้นมีผลการธำรงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งสิ่งที่มองเห็นและคุณค่าทางจิตใจ

N: Networking and Nurturing of Cultural Mindset (การสร้างเครือข่ายและการฟูมฟักจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรม) หมายถึง ในการดำเนินงานวัฒนธรรมนั้นจะต้องมีกระบวนการสร้าง

เครือข่ายวัฒนธรรมนั้นจะต้องมีกระบวนการสร้าง เครือข่ายวัฒนธรรมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา รวมทั้งการพุ่มพืกจิตสำนึกของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นความสำคัญ คุณค่า รู้จักรักและหวงแหน วัฒนธรรมของตนเอง

N: Noble Notion (ความรู้ ความเชื่อที่ถูกต้อง) หมายถึง ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของตนเอง มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรม ทุกภาคส่วนทำหน้าที่ในบทบาทของตนเองอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้ทุกภาคส่วนมีความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อที่ถูกต้องในวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งมีความจำเป็นต้องรู้ อยู่ 6 ด้าน คือ รู้จัก รู้เลือก รู้ใช้ รู้คุณค่า รู้รักษา รู้ผู้อื่น

A: Attributable Action (การแสดงออก) หมายถึง เมื่อทุกภาคส่วนมีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง เข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น รู้จัก รู้เลือก รู้ใช้ รู้คุณค่า รู้รักษา จะนำไปสู่การ แสดงออกในระดับบุคคล คือ การแสดงออกถึงความรู้ ความหวงแหน ความภูมิใจ และอย่างปกป้อง ขณะเดียวกันระดับชุมชนจะแสดงถึงความสามัคคี มีพลังชุมชนเข้มแข็ง และมีภูมิคุ้มกันเมื่อชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดีแล้วก็จะนำไปสู่การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของล้านนาที่ยั่งยืนได้

ดังนั้น การศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการของภาครัฐ ในการธำรงอัตลักษณ์แห่ง วัฒนธรรมล้านนา เพื่อนำเสนอต่อภาครัฐในการที่จะส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์อัตลักษณ์แห่งวัฒน ธรรมล้านนาให้คงอยู่และเป็นแนวทางหรือต้นแบบเพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของภาครัฐ ในการธำรงอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรมของพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ

กล่าวโดยสรุป อัตลักษณ์เป็นไปโดยตามระบบสังคมมีหน้าที่เป็นพื้นฐานโดยมีการแบ่ง ออกไปตามหน่วยต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งแต่ละหน่วยสังคมก็มีบุคลิกที่แตกต่างกัน ในการกำหนด สถานะของสังคมนั้นนอกจากจะแบ่งแยกออกเป็นหน่วยต่าง ๆ แล้ว ยังมีระบบย่อยของสังคมที่ เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ บางครั้งระบบเศรษฐกิจเป็นตัวจุดให้ระบบสังคมและระบบย่อยของสังคม ต้องเปลี่ยนบุคลิกภาพและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมาอาจจะมาจากการบูรณาการในแต่ละเรื่องเข้าไว้ ด้วยกันโดยมีการวางแผนหรือสร้างแบบแผนทางสังคมขึ้นมาใหม่ เช่น อัตลักษณ์ล้านนา เป็นต้น ที่ มีการธำรงความเป็นอัตลักษณ์และบูรณาการอัตลักษณ์เดิมเข้ากับอัตลักษณ์ใหม่อย่างกลมกลืน ฉะนั้น อัตลักษณ์เกิดจากการสร้างบุคลิกภาพที่มีความเป็นเฉพาะและปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องเป็น ที่ยอมรับของคนในสังคม

2.3 แนวคิดชุมชน

แนวคิดชุมชนมักจะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาโดยแยกไม่ออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการปกครองและแนวคิดการพัฒนาโดยแบ่งความเห็นของความหลากหลายความเป็นชุมชน 4 ลักษณะ คือ

1. ชุมชนหมู่บ้าน คือ มองว่าชุมชนเหมือนสังคมหมู่บ้าน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 ชุมชนในฐานะเป็นหน่วยพื้นฐานแห่งการพึ่งตนเอง ที่มีสายสัมพันธ์แบบพี่น้อง เครือญาติ มีภูมิปัญญา มีศักยภาพในการจัดการเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของตนเองได้ มีการอยู่หากินกับธรรมชาติ เป็นสังคมจำเป็นต้องพึ่งตนเอง และพึ่งพากันและกันซึ่งไม่ได้หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นมิตรไมตรี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เท่านั้นระบบชุมชนหมู่บ้านยังมีลักษณะเชิงอุปถัมภ์ความเป็นพรรคเป็นพวกอยู่ด้วย

1.2 ชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคม ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อพื้นที่หรืออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มากนัก แต่มองในลักษณะที่เป็นบทบาทของภาคประชาชนที่สามารถรวมพลังและขึ้นมาขับเคลื่อนให้มีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงตนเอง

1.3 ชุมชนในแนวมานุษยวิทยาหรือในเชิงอุดมคติ เป็นการตีความในเชิงวัฒนธรรมทางจิตวิญญาณ การให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ในลักษณะที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

1.4 ชุมชนไร้พรมแดนหรือชุมชนเสมือนจริง ชุมชนไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเลยอาจอยู่ในที่ไหนก็ได้ในโลก ขอให้มีการสื่อสารกัน ระบบความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายใหญ่ รวมทั้งเทคโนโลยี รวมอยู่ด้วย

ชุมชนจึงมิใช่การใช้ชีวิตแบบโดดเดี่ยวและมีลักษณะการเป็นอยู่ที่เป็นองค์กรมมากกว่าที่จะเป็นปัจเจกเสียทีเดียว เพราะมีองค์ประกอบของการรวมตัวกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะพื้นที่ทำมาหากินและในเวลาเดียวกันกลุ่มสังคมภายในชุมชนก็มักหาวิธีในการร่วมกันคิดพัฒนาและแก้ปัญหาให้กับชุมชนโดยมีจุดประสงค์คือการอยู่รอด จึงมีการก่อตัวจากจุดเล็ก ๆ หรือหน่วยเล็ก ๆ อย่างเหนียวแน่น ชุมชนคือองค์การทางสังคม ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่และแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ ชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มรวมกันในบริเวณเดียวกันภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกันมีการสร้างสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน ฉะนั้น คำว่า “ชุมชน” (Community) มีความหมายที่หลากหลายทั้งในด้านการปกครอง เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนแออัด ชุมชนเป็นศัพท์บัญญัติใช้ในภาษาไทยอย่างเป็นทางการในพ.ศ.2525

โดยให้ความหมายไว้ว่า “หมู่บ้าน” กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (สุทธิพงษ์ ปานเพชร, 2550)

แนวคิดชุมชนที่เสนอกันอยู่ในยุคปัจจุบันเป็นเรื่องที่มีอุดมการณ์ตามที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา : 2544 ได้อธิบายถึงทฤษฎีหรืออุดมการณ์มีบริบททางประวัติศาสตร์เช่นเสรีนิยมเกิดขึ้นตอน อังกฤษอยากจะทำขาย ระบบเศรษฐกิจแห่งชาติเกิดขึ้นตอนที่เยอรมนีอยากจะทำรวมประเทศ การศึกษาธรรมชาติของความคิดและอุดมการณ์ควรต้องศึกษาบริบทประวัติศาสตร์ไปด้วยพร้อมกัน จึงจะเห็นความเป็นมา ความเป็นไปและความหมายของอุดมการณ์นั้น รวมทั้งความสามารถของ อุดมการณ์นั้นที่จะระดมผู้คน กรณีของรัสเซียมีแนวคิดจะรักษาพื้นฟูชุมชนและเอาชุมชนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาติ รัสเซียย้อนกลับไปไกล ตั้งแต่ความคิด ที่ว่าชนชาติสถาปเป็นสังคมที่ไม่เหมือนตะวันตก มีชุมชนที่เข้มแข็งไม่เหมือนตะวันตกที่เป็นแบบ ปังเจกชน แนวคิดนี้ของชาวรัสเซียมีชื่อว่า Slavophile ซึ่งสอดคล้องกับโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2550) ได้กล่าวถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนคือการศึกษาราวความเป็นมาของชุมชน ในด้านต่าง ๆ ทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งมีความสำคัญมากในการทำงาน ชุมชน เพราะจะช่วยให้เราเข้าใจถึงที่มาที่ไปของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดความรู้สึกร่วมกับชุมชนได้ รวมทั้งลอคอคติส่วนตัวที่จะเข้าไปตัดสินเรื่องราว หรือปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนที่มีปรากฏการณ์มาตามลำดับของช่วงเวลาโดยมี พื้นฐานการพึ่งพาตนเอง โดยมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ตามโครงสร้างของสังคมในชนบทตั้งแต่ ความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก และญาติพี่น้อง รวมทั้งเพื่อนบ้านที่อยู่ในอาณาบริเวณซึ่ง บางครั้งก็เข้ามาเกี่ยวพันด้วยการเกี่ยวดองกันจากการแต่งงาน มีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะ ของแต่ละท้องถิ่น มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน โดยไม่มี เขตแดนหรือพรมแดนเข้ามาขวางกั้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

แนวคิดการพึ่งตนเองเป็นปัจจัยพื้นฐานของสังคมที่ชุมชนจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและ กันโดยเกาะเกี่ยวเอาวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณีในวิถีชีวิตมาเป็นส่วนสำคัญของชีวิตโดย มีความนิยามที่ กาญจนา แก้วเทพ (2530) ได้ให้ความหมายว่า “การพึ่งตนเอง” เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยมีความแตกต่างของความหมายที่หลากหลาย เช่น

การให้ความหมายในเชิงปัจเจกบุคคล : การพึ่งตนเองหมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือนเพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา

การให้ความหมายในลักษณะของกลุ่ม การพึ่งตนเองหมายถึง สังคม (กลุ่ม) ที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self Fulfilment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้การพึ่งตนเองอย่างแท้จริงต้องกินความรวมถึงว่า กลุ่มชนนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตนเอง

การพึ่งตนเองของชุมชนจึงมีแนวคิดด้านเศรษฐกิจชุมชน เพราะในแนวคิดนี้มีความเป็นเสรีของชุมชนดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544) ได้อธิบายไว้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง และมีพลวัตรของตัวเอง มีความสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาได้ มีเส้นทางชีวิตของตัวเอง การมองแบบนี้ต่างจากการมองแบบทุนนิยมและแตกต่างจากการมองแบบมาร์กซิสต์ ทั้งแนวคิดทุนนิยมและแนวคิดมาร์กซิสต์มองว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจจรอวันตาย ไม่ช้าไม่นานจะถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุน ระบบชุมชนจะสูญสลาย แต่ส่วนหนึ่งของชุมชนจะกลายเป็นส่วนเล็วของระบบทุน แรงงานครอบครัวกลายเป็นแรงงานรับจ้าง ครอบครัวและเครือข่ายครอบครัวจะสูญสลายสิ้น มนุษย์แต่ละคนกลายเป็นแรงงาน เป็นเพียงปัจจัยการผลิตหนึ่งของระบบทุน แต่ผู้ที่เชื่อในเศรษฐกิจชุมชนไม่เห็นอย่างนั้น พวกเขาเชื่อว่า ครอบครัวและชุมชนมีพลังและจะสามารถรักษาระบบของตัวเองไว้ได้ เพิ่มผลผลิตการผลิตได้และพัฒนาได้ ระบบทุนนิยมพัฒนามานานแล้ว แต่ระบบชานาและหัตถกรก็ยังคงดำรงอยู่อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ไม่ได้กลายเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ และในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่ง พรเพ็ญ ทับเปลียน (2546) ได้ยืนยันว่า ชุมชนหมู่บ้านไททั้งในและนอกประเทศไทยมีลักษณะพิเศษเพิ่มสำคัญอีก 2 ข้อ คือ 1) หมู่บ้านไทมีลักษณะโบราณและความเป็นชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านไทนอกประเทศไทยมีระบบที่แบ่งที่ดินทำกินใหม่เป็นระยะ (repartition) ตามขนาดของครอบครัว มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและน้ำใจเป็นพื้นฐานของชีวิต มีพิธีกรรมต่างๆ ที่แสดงความสำคัญของบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าผู้แก่ ครอบครัวและชุมชน สถาบันชุมชนดำรงอยู่สืบเนื่องตลอดมาข้ามกาลเวลา ไม่ว่าจะระบบเศรษฐกิจสังคมที่ครอบงำข้างบนจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร 2) วัฒนธรรมหมู่บ้านไทยเป็นวัฒนธรรมกลาง เป็นวัฒนธรรมของชนชาติทั้งหลายบนดินแดนประเทศไทยโดยธรรมชาติ โดยสมัครใจ ทั้งนี้เพราะชาวไทยอาศัยอยู่บนที่ราบลุ่ม ชนชาติอื่นที่

อาศัยอยู่บนภูเขาใกล้ ๆ เมื่อลงมาที่ราบเพื่อแลกเปลี่ยนกับชาวไทยและชาวเผ่าอื่นเขาใช้ภาษาไทย คนชาติอื่นเหล่านี้

จุลศักดิ์ ชาตณรงค์ (2546) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองของชุมชน ตามแนวทางของกรมพัฒนาชุมชน ว่า แนวคิดทฤษฎีใหม่ที่ส่งเสริมการผลิตขั้นพื้นฐาน คือ การเกษตรผสมผสาน โดยคำว่า เศรษฐกิจชุมชนในที่นี้ คือ การยึดชุมชนเป็นหลักโดยพยายามสร้างความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือกันให้สามารถพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ ทั้งนี้จะใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องที่ใกล้ตัว เช่น กลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน กลุ่มเพื่อการแปรรูปสินค้าเกษตร โดยกลุ่มดังกล่าวต้องมุ่งที่จะสร้างทุนของชุมชน หรือลานค้าชุมชน เพื่อให้เกษตรกรนำผลผลิตออกมาจำหน่ายหรือแสดงสินค้าให้ภาคเอกชน โดยมุ่งเน้นการสร้างควมยั่งยืน อาศัยระบบที่เกี่ยวข้องและต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการคือ

1) การสร้างระบบคุณค่า มีคนและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นการวัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน (สังคมหรือชุมชน) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (การผลิตการจัดการทรัพยากรและการเลือกใช้เทคโนโลยี) และคนกับคุณธรรม (กายและจิต) ระบบคุณค่าจึงปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม

2) ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องและรับใช้ชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน กิจกรรมหรือระบบอื่น ๆ จึงต้องมีการเรียนรู้เฉพาะด้าน

3) ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน คือ การเกษตรที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ หลีกเลี่ยงเทคนิคหรือวิธีการทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติ เกษตรกรรมยั่งยืนในทางรูปธรรม จึงหมายรวมถึงเกษตรผสมผสานวนเกษตร สวนสมรม (ภาคใต้) ไร่นาสวนผสมเกษตรธรรมชาติ พุทธเกษตรกรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภคและมีส่วนเกินเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยน ทั้งผ่านระบบการแลกเปลี่ยนแบบวัฒนธรรมชุมชนแบบใหม่

4) ระบบทุนชุมชน ความคิดที่ก่อตัวขึ้นจากปัญหานี้สินและการพึ่งพาสถาบันทุนของระบบใหม่ คือ การพึ่งตนเองด้านทุน หรือนัยหนึ่งคือระบบการสะสมทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์และกฎระเบียบต่าง ๆ รากฐานความคิดจึงแตกต่างจากการสะสมทุนของระบบทุนนิยม และมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

5) ระบบธุรกิจชุมชน หรือการตลาดที่ชุมชนต้องการ ซึ่งประกอบด้วย การจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตของตนเอง

6) ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจชุมชน แต่มีรากฐานมาจากระบบการพึ่งตนเองเดิมที่ครอบครัวเป็นผู้แปรรูป เก็บถนอมผลผลิตของตนเองไว้บริโภคในระยะยาว และเทคนิควิทยาการแปรรูปต่าง ๆ

7) ระบบสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการเกษตรและอุตสาหกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วระบบสิ่งแวดล้อมของชุมชนยังครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบสิ่งแวดล้อมจึงหมายถึงรวมถึง ดิน น้ำ ป่า อากาศ การจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนนหนทาง เป็นต้น

8) ระบบสวัสดิการชุมชน การคิดในครั้งแรกของชุมชน คือ ชาวบ้านต้องมีสวัสดิการเหมือนข้าราชการเมื่อรัฐให้ไม่ได้ ชุมชนต้องดำเนินการเอง จึงมีกองทุนที่เกิดจากการนำผลกำไรของกองทุนชุมชนต่าง ๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ บำนาญ ฯลฯ

9) ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ด้านการแพทย์ที่เรียกรวม ๆ ว่าแผนไทยซึ่งไม่ได้เน้นการรักษา แต่เน้นการดูแลสุขภาพ ซึ่งเชื่อมโยงตั้งแต่ ภาวะร่างกายของคน (ธาตุ) ฤดูกาล อาหารและยาสมุนไพร เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

10) ระบบการจัดการของชุมชน นอกเหนือจากการที่ทุกระบบมีการจัดการของตนเองแล้ว ทั้งชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วมเพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน ระบบการจัดการชุมชนนี้อาจหมายถึงระบบแม่ของทั้ง 9 ระบบที่ทำให้องค์กรชุมชน (ใหม่) ที่เกิดขึ้นพัฒนาภาวะความเป็นสถาบันทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนพึ่งพาได้ ทดแทนบทบาทของสถาบันหมู่บ้าน ที่อ่อนตัวลง

จะเห็นได้ว่า การพึ่งพาตนเองของชุมชนจะต้องมีกระบวนการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นระบบดั้งเดิมที่มีมาแต่อดีต แม้มีระบบทุนนิยมเข้ามาสอดแทรกทำให้การสั่นคลอนของชุมชนที่ยังปรับตัวไม่ได้ ได้รับผลกระทบ จนกระทั่งชุมชนมีหลักคิดตามฐานของธุรกิจชุมชนที่เอื้อทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิมกับทุนนิยมให้เข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่บอกได้ว่า สถานะของการแสดงมีในรูปแบบไหนบ้างโดยมีงานวิจัยรองรับ ดังนี้

กลุ่มงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง โครงการการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง “เรื่องการให้ความหมายอัตลักษณ์ของชุมชน” โดยมีผลงานวิจัย คือ อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งและสามารถแสดงตัวตนออกมาได้ด้วยการจับคู่ หรือมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับองค์ประกอบอื่นตามบริบทของกาลเวลาและสถานที่ สื่อและการสื่อสารมีส่วนช่วยให้ความหมายของอัตลักษณ์สามารถปรากฏให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม หรือแม้แต่คงความเป็นนามธรรมที่เคลื่อนไหวแสดงพลังแอบซ่อนพร้อมยืนยันให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของปัจเจกชนหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งในช่วงเวลานั้น เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นเกาะที่ล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา มีประชากรผู้อยู่อาศัยที่แบ่งตามชาติพันธุ์และวัฒนธรรมได้เป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ไทยไทย ไทยมอญ และ ไทยมุสลิม ซึ่งต่างก็มีวิถีทางในการใช้สื่อและการสื่อสารเพื่อให้ความหมายอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชาวไทยไทยเกาะเกร็ดแสดงอัตลักษณ์ในแบบชาวสวน ยึดวัฒนธรรมไทยกระแสหลักของปากเกร็ดและกรุงเทพมหานครเป็นแกนทางวัฒนธรรม สำหรับชาวไทยมอญถือว่าความแปลกปลอมจากภายนอกโดยเฉพาะการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สามารถอดทนยอมรับได้ トラบเท่าที่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจยังไหลเวียนเข้ามาในชุมชน แต่สิ่งอื่นที่อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมของเกาะ เช่น สะพาน กลับถือเป็นการรุกรานจากภายนอกที่ไม่พึงประสงค์ ชาวไทยมอญจึงให้ความหมายอัตลักษณ์ในเชิงวัฒนธรรมความเป็นมอญ พร้อม ๆ ไปด้วยการปฏิเสธความทันสมัยของปัจจุบัน ส่วนชาวไทยมุสลิมให้ความหมายอัตลักษณ์โดยการสื่อสารภายในกลุ่มย่อยของตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็เชื่อมต่อกับโลกมุสลิมในต่างประเทศด้วย

ทางด้านชุมชนนวนครแถบรังสิต จังหวัดปทุมธานี เป็นสถานที่ของคนทำงานที่มีได้ถูกจำกัดด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ เพราะสามารถขยายตัวออกไปได้ตลอดเวลา ผู้เช่าฟ้านักอาศัยซึ่งหลังไหลมาจากทั่วทุกภาคของประเทศ ทำให้พื้นที่ของชุมชนนวนครต้องขยายตัวตามไปไม่สิ้นสุด ชาวบ้านซึ่งเกือบทั้งหมดมาจากต่างจังหวัด ต่างเดินทางเข้ามาเพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีพลังขับเคลื่อนจากทุนอุตสาหกรรมข้ามชาติเป็นหลัก ซึ่งนอกจากการจ้างงานในโรงงานแล้ว ชุมชนนวนครยังมีอาชีพอื่นที่เกิดตามมาอีกมากมายและสามารถเติบโตต่อไปได้ トラบเท่าที่ความเจริญทางเศรษฐกิจยังมีอยู่ อย่างไรก็ตาม ความผูกพันกับครอบครัวในท้องถิ่น ทำให้ความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของนวนครในหมู่ชาวบ้านเกิดขึ้นได้ยาก

ความหมายและการยืดหยุ่นของแกนอัตลักษณ์ดังที่กล่าวมา ทำให้ชาวบ้านทั้งที่เกาะเกร็ด และ นวนครต่างมีชีวิตอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างสันติและมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม หากทั้งสองชุมชนสามารถเชื่อมร้อยกับเพื่อนต่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกันได้ โดยใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพต่อชุมชนในการสะท้อนความต้องการของท้องถิ่นออกมา การประชุมแก้ไขปัญหอย่างจริงจังหรือแม้แต่การปรับทุกข์เพื่อแสวงหาหนทางเพื่อให้ชุมชนดีขึ้นน่าจะเกิดขึ้นได้ แกนแกนอัตลักษณ์ที่ช่วยสร้างคุณภาพของชุมชน อาจทำให้เกิดความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างแท้จริงต่อไป (สุกัญญา สดุดบรรทัด : บทคัดย่อ)

กลุ่มงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาโครงสร้างองค์กรธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านผลิตภัณฑ์กล้วยจังหวัดนนทบุรี” โดยมีผลการวิจัยแบ่งเป็นสองส่วนหลัก

ส่วนแรก : การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเป็นการวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาของผู้นำกลุ่มโดยมีการนำเสนอในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (SWOT Analysis) โดยศึกษาเป็นรายกลุ่ม และได้เสนอเป็นกลยุทธ์เป็นตาราง 4 ทางเลือกซึ่งโดยสรุปแต่ละกลุ่มต่างก็มีสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในแตกต่างกัน จึงทำให้กลยุทธ์การดำเนินงานของกลุ่มแตกต่างกันตามไปด้วย

ส่วนที่สอง : เป็นการวิเคราะห์เชิงสถิติ พบว่า (1) ในภาพรวม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผลิตภัณฑ์กล้วยจังหวัดนนทบุรีมีอายุอยู่ในช่วง 50 - 59 ปี สมรสแล้วเป็นส่วนใหญ่ และมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรโดยได้เข้าร่วมกลุ่มมาแล้วเป็นเวลา 5-10 ปี ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกลุ่ม (2) ลักษณะโครงสร้างในภาพรวมขององค์กรธุรกิจชุมชนแม่บ้าน ผลิตภัณฑ์กล้วยจังหวัดนนทบุรี มีความสลับซับซ้อนต่ำ การรวมอำนาจปานกลาง และความเป็นทางการในระดับปานกลาง (3) ลักษณะทางโครงสร้างของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ อันประกอบด้วย 45 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพแม่บ้านเกษตรกรหมู่ 1,3 ตำบลบางรักน้อย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคลองพระอุดมและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเขี้ยวขี้ มีความสลับซับซ้อนในระดับต่ำ การรวมอำนาจปานกลาง และความเป็นทางการสูง ซึ่งมีลักษณะทางโครงสร้างค่อนข้างตรงกับทฤษฎี การจัดการสมัยใหม่ ที่วิเคราะห์ได้ว่า ในลักษณะของธุรกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กล้วยควรมีโครงสร้างที่มีความสลับซับซ้อน ความเป็นทางการและการรวมอำนาจในระดับสูง ซึ่งแตกต่างจากลักษณะทางโครงสร้างของกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบางเลนและกลุ่มแม่บ้านเกาะดอน พบว่า มีลักษณะทางโครงสร้างที่มีความสลับซับซ้อนต่ำ การรวมอำนาจต่ำและความเป็นทางการปานกลาง (จุลศักดิ์ ชาญณรงค์ : บทคัดย่อ)

กลุ่มงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชาวไทยพวน บ้านคอนผิงแดด เพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านคอนผิงแดด หมู่ 5 พบว่า ชาวบ้านหมู่ 5 มีส่วนร่วม 2 ลักษณะ คือ 1. รูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมประชุมประจำเดือน จัดทำแผนชุมชน เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ พัฒนาหมู่บ้านและสร้างสาธารณประโยชน์ ป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด งานประเพณีสงฆ์ข้าหลวง วันสำคัญทางศาสนา งานสังคัมหมู่บ้าน ออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านการแบ่งสรรเงินงบประมาณ รับฟังการบรรยายอบรมจากวิทยากร 2. ร่วมทำกิจกรรมมีดังนี้

- ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ พบว่า กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหมู่บ้านทางศาสนา ประเพณีไทยพวน โครงการที่ภาครัฐและภาคเอกชนให้การสนับสนุน งบประมาณที่รัฐจัดแบ่งมาให้ ต้องให้ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน มามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจทุกครั้ง

- ร่วมแก้ไขปัญหา พบว่า ปัญหาความยากจน ประชาชนมีรายได้ต่ำ ขาดแคลนน้ำ การใช้จ่ายซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ส่วนการแก้ไขปัญหา นั้น ประชาชนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อนำเงินมาลงทุนประกอบอาชีพ ร่วมกันอุดหนุนน้ำ จัดเวรยามเฝ้าวิดน้ำ เข้ามาในหมู่บ้าน รวมกลุ่มกันให้รัฐนำอาชีพเสริมมาจัดสอน ร่วมกันนำเงินมาลงหุ้น ตั้งบิ๊มน้ำมัน ขึ้นในชุมชน

- ร่วมทำ พบว่า กิจกรรมประเภทต่าง ๆ มีเวลาเข้าก่อนประชุมประจำเดือน การพัฒนาหมู่บ้านและสร้างสาธารณประโยชน์ งานทางสังคัม ชาวบ้านจะมาร่วมลงแขกทำงาน และช่วยบริจาคทรัพย์สมทบ

2. บทบาทผู้นำชุมชน พบว่า ประชาชนหมู่ 5 ให้การยอมรับในตัวผู้นำ มีความเกรงใจผู้นำ เชื่อมั่นผู้นำ เห็นคล้อยตามผู้นำเสมอ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 สถานะ คือ

2.1 บทบาทภายในชุมชน เป็นคนเปิดเผย ตรงไปตรงมา จริงใจ เรียกใช้ได้ทุกเวลา ไม่หวังประโยชน์มาสู่ตนเองและครอบครัว จึงสามารถเชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน

2.2 บทบาทภายนอกชุมชน จะทำกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมของหมู่บ้าน ก็ชี้แจงให้เข้าใจถึงจุดประสงค์ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อถึงความช่วยเหลือมาสู่หมู่บ้าน

3. วัฒนธรรมชุมชน พบว่า กฎจารีตประเพณี แบบแผนที่มีเฉพาะกลุ่ม ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติและผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เป็นเครื่องหล่อหลอมให้คนในชุมชนหมู่ 5 มีความผูกพันต่อกัน มีความสามัคคีร่วมมือกัน สามารถร่วมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

4. ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุน พบว่า ภาครัฐมีหน่วยงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล เข้าไปมีบทบาทให้การสนับสนุน ชุมชนหมู่ 5 มาก ศึกษาจังหวัด โยธาธิการจังหวัด เกษตรอำเภอ ประมงอำเภอ เข้าไปมีบทบาทให้การสนับสนุนน้อย ส่วนภาคองค์กรเอกชน มีสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (sif) เข้ามาเป็นครั้งคราว (พระมหาสำอังกค์ ทองมาก : บทคัดย่อ)

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยนำแนวคิดของนักคิดที่ให้คำนิยามอัตลักษณ์ในแนวทางการบริหารจัดการของภาครัฐในการธำรงอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรมล้านนา โครงสร้างหน้าที่ และแนวคิดชุมชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อหาข้อเท็จจริงในการพึ่งตนเองของชุมชน

2.6 กรอบแนวคิด

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อและการพึ่งตนเองของชุมชนในอำเภอ
ปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คือ KHILWPRABURI

